

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN
HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE UWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103:3

Onder redactie van Prof. Dr K. Schilder. — Het nadrukken van de inhoud van dit blad is verboden overeenkomstig de Wet op het Auteursrecht.

Medewerkers: Ds F. A. den Boeft, Helpman; Ds E. T. v. d. Born, Amersfoort; Drs R. H. Bremmer, Zwolle; Ds J. van Bruggen, Assen; Drs D. J. Buwalda, Kampen; Prof. P. Deddens, Kampen; Ds L. Doekes, Hilversum; Ds D. van Dijk, Groningen; Ds J. Francke, Rotterdam; P. Groen, Rotterdam; Prof. B. Holwerda, Kampen; K. v. Hutten, Groningen; A. Janse, Breda; Dr P. Jasperse, Leiden; Ds B. Jongeling, Apeldoorn; Ds H. Knoop, Rotterdam; Ds J. Meester, Amsterdam; Mr Dr J. Meulink, Enschede; Drs H. M. Mulder, Kampen; Rudolf van Reest; Dr G. K. Schoep, Den Haag; A. Schilder, Den Haag; Ds H. J. Schilder, Utrecht; Ds J. Smelik, Groningen; Ds J. P. v. d. Stoel, Grootegast; D. Stroot, Bussum; Prof. Dr C. van Til, Philadelphia, Pa, U.S.A.; Prof. C. Veenhof, Kampen; Ds G. Visé, Kampen; Ds C. Vonk, Schiedam; Ds F. de Vries, 's-Gravenhage; Ds D. K. Wielenga, Rotterdam; A. Zijlstra, Groningen.

Alle stukken bestemd voor de Redactie: Prof. Dr K. SCHILDER, Vloedijk 14, Kampen; voor medewerkers: rechtstreeks aan hen of aan de administratie.

Adm.-adres: Oosterbaan & Le Cointre N.V., Goes. Tel. 2424 — Postrek. Nummer 406040 ten name van „DE REFORMATIE“, GOES.

Abonn.: f 4.50 per halfj., buitenl. f 11,— per jaar; losse nummers 20 cent, alles bij vooruitbetaling. Advertentiën: 20 cent per m.m.

INHOUD. Hoofdartikel: Onze vaders en de luthers, 10 slot. — Uit de Schrift: Een verkoren volk..... (Deut. 7: 6—10). — Op en om 't kerkplein: Roma Ridens, 1. — Kerkelijk leven: „Uiterst moeilijk gewetensconflict“, 1. De „valse leeruitspraken“, 2 slot. Kamper Synode en

Chr. Gereformeerden. Mozart. — Pol. en Soc. leven: Het werkende Meisje, 2. Lit. en Kunst: Dichterschap en werkelijkheid. — Gezinsleven. — Perschoon. — Kerknieuws.

exercitie heeft (zijn kerkdienst uitoefent), twee nergens in eenige andere dorpen toegelaten wort. Is goetgevonden, dat de gedeputeerde des synodus by hare Ed. Mog. ofte Gecommitteerde Raden sullen arbeiden, dat de Luytersche predicant geboden werde vandaer te vertrekken ofte ten minste aldaer geen dienst te doen“.

Blijkens de acta van het volgende jaar is aan die opdracht voldaan. En dan lezen we: „Ende is by dese occasie (gelegenheid) door den gedeputeerden verhaelt, wat vlyt dat se hadden aengewent so by syn Vorst, Gen. alsoec by haere Ed. Mog. dat naeder mocht worden gelet op de groote stouticheyt der Luytersche, die niet alleen binnen Bodegrave maer oec byna in allen steden de hoornen dapper opsteeken, de leere der kerke schandelyc lasteren, ende dat onder dien dekmantel de Remonstranten haere personagie bedeckelyc konnen spelen tot schade des Vaderlands ende der kerken, ende dat evenwel haere stouticheyt tot noch toe niet en was ingetoemt“.

De wind woel dus wel helemaal uit een andere hoek. En we zeggen zeker niet teveel, als we aannemen, dat het felt, dat vele remonstranten bij de luthers en asyl vonden, daaraan niet vreemd is geweest, al mag de gewijzigde houding niet uitsluitend daaruit verklaard worden.

Hoever sommigen gaan wilden, blijkt uit diezelfde acta, als we de vraag lezen: „of men ter plaetse, daer de Luytersche openbare exercitie (godsdienst-oefening) hebben, de kinderen, daertoe versocht synde, niet ten allen tyden in de kerke mag doopen“; en: „of men door supplicatie (verzoek) aen d' E. Mog. Heeren Staten niet kan verhinderen het doopen der kinderen in de huizen der ouders, by de Lutherse gebruyckelyc“.

De eerste vraag behelste dus het verzoek, om kinderen te mogen dopen in een door-de-weekse doopdienst, omdat de luthers gewoon waren hun kinderen terstond na de geboorte thuis te laten dopen. Op die wijze wilde men blijkbaar verhinderen, dat men uit bijgelovigheid z'n kinderen terstond zou laten dopen door een lutheraan. Er blijkt wel uit, hoe weinig kerkvaast velen nog waren. Hoe vaak is er in de acta niet gesproken over de vraag, wat er toch tegen te doen is, dat zovelen om allerlei oorzaak de gemeenschap der Kerk verlaten en zich bij de ene of andere sekte voegen. En hier lezen we tussen de regels door, dat het voor kwam, dat men een lutherse voorganger erbij riep om toch maar direct z'n kind gedoopt te krijgen, — precies dus het tegengestelde van een klacht in 1574, dat velen hun kinderen in 't geheel niet lieten dopen, dank zij de invloed van de wederdopers. Opmerkelijk is, dat de synode deze vraag noch met „ja“, noch met „neen“ heeft beantwoord, maar de zaak heeft verschoven naar een volgende synode.

De tweede vraag hield dit in: of men niet gedaan kon krijgen, dat het thuis-dopen door luthers van overheidsweg kon verboden worden. Hierop heeft de synode echter een ontkennend antwoord gegeven. Zulks ging ook tever. Het betekende een ingrijpen in de huiselijke rechten. Maar we zien hieruit toch wel, met welk een strengheid men de luthers wilde aanpakken.

Tenslotte nog iets uit de acta van de particuliere synodes van Overijssel van 1619 en 1620.

Totnogtoe hebben we ons bijna uitsluitend bezig gehouden met Zuid- en Noord-Holland. Zoals uit het statistisch overzichtje in het tweede artikel blijkt, waren er in het Oosten en Noorden van het land omstreeks 1600 geen lutherse gemeenten. In 1619 waren er in Overijssel twee: Kampen en Zwolle. Op de vroeger reeds vermelde Naamrol van lutherse predikanten komen deze plaatsnamen niet voor, hoewel uit

Onze vaders en de Luthers - in verband met de artt. 27-29 N.G.B. (X, slot)

HOOFDARTIKEL

(Bijdrage tot kennis van de verhouding van de Gereformeerden tot de Luthers in ons land van omstreeks 1571 tot 1620)

„ZWAAR NADENKEN“.

„Het schynt (blykt) een swaar nadengken te geven, dat twee openbare religies werden (worden) geoëffent“.

Gelijk we gezien hebben was de periode van omstreeks medio 1604 tot (voorzover bekend) omstreeks 1607 die van de toenaderingspogingen.

Het is moeilijk de eigenlijke motieven bloot te leggen, daar er (gelijk reeds is gezegd) verschillende aspecten te onderscheiden zijn: de luthers-willen-overtuigen-van-hun-ongelyk; de geest van verdraagzaamheid, die zich baan begon te breken; groeiende tegenstellingen tussen gereformeerden onderling; misschien hier-en-daar-plaatselijk een afleidingsmanoeuvre in verband met de opkomende strijd over de leer van Arminius; invloed van de libertijns-politiek; en misschien nog andere.

Opmerkelijk is een uitspraak van de zuid-hollandse synode van Gorcum, 1606: „De Augsburchsche Confessie te onderschrijven ende dat wederom de orthodoxe derselve confessie de Nederlandsche Belydenisse tot breder verclaringe, om tot vereeniging te comen, onderschryven mochten, alsoe dit allen kerken aengaet, is het gerefeert ad synodum generalem“ (verwezen naar de generale synode).

Uit dit in minder-franise-acta-stijl geschreven synodebesluit blijkt, dat er een voorstel ter tafel was, dat de gereformeerden en luthers elkaars confessie zouden ondertekenen en dus erkennen. Op die wijze zou er dus een unie tot stand kunnen komen.

Het was de oude poging, die o.a. ook al ondernomen is in de Zuidelijke Nederlanden in 1566 en waarvoor de prins (hoewel nog rooms) zich bijzonder interesseerde, wyl hij er een geweldige steun in zag voor zijn buitenlandse politiek. Men was thans echter een 40-tal jaren verder. Er was sindsdien in de Nederlanden een gereformeerd (en sinds kort ook een luthers) kerkverband ontstaan; de luthers in Nederland waren bijna geheel onder de invloed gekomen van het flaccianisme (met z'n dwaling inzake de erfzonde en z'n betoond extremisme in de politiek) en van het ubiquitisme (die stroming, die de alomtegenwoordigheid van Christus op radicale wijze dreef); de grenslijnen waren door mannen als Flaccius en Nicolai heel scherp getrokken en de door hen gepropageerde en in Nederland vrij algemeen aangehangen leringen werden door de woorden van de Augsburchse Confessie (in haar oorspronkelijke redactie) niet meer gedekt; papieren belijdenis en voorgedragen leer zijn maar al te vaak twee gebleken. En zo zou het zeer de vraag zijn, of op die voorgestelde wijze werkelijk een eenheid tot stand had

kunnen komen, afgezien nu van het feit, dat de Ned. Geloofsbelydenis geen „breder verclaringe“ is van de Augsburchse Confessie. En letten we op de geest des tijds, die bezig was om zich rechten aan te matigen in de kerk, dan kunnen we zeggen, dat in dit voorstel niet de reformatorische, maar de deformatorische gedachte aan het woord was gekomen.

Het ging met dit voorstel zoals met menig ander: het werd verwezen naar een generale synode waarvan de streng-gereformeerden hoopten, dat ze spoedig bijeen zou komen, maar die nog een 12-tal jaren op zich wachten liet door de tegenwerking der deformatorische figuren. — en alzo werd het dus van de tafel weggevoerd.

Nog één keer wordt in die periode in de acta der particulier-synodale vergaderingen over de luthers gesproken, namelijk in die van de noordhollandse van 1607. Er is gevraagd, hoe te handelen met degenen, die ondanks vermaningen de gemeenschap der Kerk verlaten en zich bij de Martinisten voegen. Ook daar dus het euvel der Kerk-verlating. „Wort geantwoort ten aensien der Flaccianen ende Ubiquitisten, simpelck de Martinisten hieronder niet begrypende, dewyle dese saeck gemeyn ende gewichtich is ende dat by de synoden vanwegen de soodanighe geen verclaringe en is gedaen, dat dit uytgesteld sal worden tot de aenstaende synode nationaal ende op deselve gebracht sal worden“. Ook in de vraag, die op deze synode ter tafel kwam, proeven we de geest der verdoezeling van de grenzen. Er wordt gesproken over „Martinisten“, wat door de synode wordt gecorrigeerd in: Flaccianen en Ubiquitisten.

Dezelfde vraag, hoe men handelen zal met hen, die afvallen tot de luthers, „ende die men Ubiquitisten noemt“, komt op de noordhollandse synode van 1618 en nog een keer op die van 1619; en in beide gevallen wordt deze zaak weer naar de generale synode verwezen. Maar de grote synode van Dordt heeft er zich niet mee ingelaten, en daarna is geen generale meer gehouden tot 1816 toe, en deze was onwetig.

Sinds 1607 wordt er in de acta niet meer over de verhouding tot de luthers gesproken tot 1618 toe. Het kerkelijke leven werd geheel in beslag genomen door de felle twisten over de arminiaanse leringen.

En na de Dordtse synode, als de kwestie van de luthers weer ter tafel komt, beluisteren we een ander geluid dan in de toenaderingsperiode van 1604 tot 1607.

Zo lezen we in de acta (sub 106) van de zuidhollandse van 1619, die in deze kwestie geheel tegengesteld was aan die van 1606: „Die van de classe van Woerden hebben den synodo aengediend, dat binnen Bodegraven een Luytersche predicant woont ende syn